

MAGYAR
PHILOSOPHIAI SZEMLE

SZERKESZTI ÉS KIADJA

BOKOR JÓZSEF

EGYETEMI M. TANÁR.

VII. ÉVFOLYAM.

1888. V—VI. FÜZET.

BUDAPEST

SZERKESZTŐ- ÉS KIADÓHIVATAL : IV., KECSKEMÉTI-UTCZA 6.

A «MAGYAR PHIL. SZEMLE» ÖT IVES FÜZETEKBE, ÉVENTE HATSZOR JELENIK MEG.
ELŐFIZETÉSI ÁR EGÉSZ ÉVRE 5 FRT. E SZÁM ÁRA 2 FRT.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

A

MAGYAR PHILOSOPHIAI SZEMLE

1889-IK VIII. ÉVFOLYAMÁRA.

Midőn folyóiratunk nyolczadik évfolyamába lép, újlag felhívjuk a közönséget a «M. PHILOS. SZEMLE» pártolására. Azt a közönyt, mely nálunk a philosophiai kérdések iránt mutatkozik, lassankint megtörhetni véljük, miben legtöbb segítséget munkatársaink buzgóságának köszönhetünk.

A «M. PHIL. SZEMLE» megjelenik évente hat füzetben, harmincz ivnyi tartalommal. Ára öt forint.

Budapest, IV. Kecskeméti-u. 6.

BOKOR JÓZSEF
szerkesztő és kiadó.

5652,

ÉSZREVÉTELEK BRASSAI CZIKKÉRE.

A «Magy. Phil. Szemle» ez évi III—IV. füzetében Brassai «A philosophia fordulta» czímen egy cikket közöl, melyet lehetetlen figyelem nélkül hagyni. Nem kevesebbet ígér Brassai, mint egy teljes philosophiai rendszert, melyben «kiindítva egy alapelvől (az öntudatból) hézag és ugrás nélkül lánczolatosan legyen kifejtve, levezetve a philos. igazságok sora». A philosophiának jelen állapota egész Európában, mely hol élőködés régi rendszerek testén, hol forrongás a czél biztos tudata nélkül, — de különösen hazai philosophiai irodalmunk szegénysége nagy eseménynek fogja feltüntetni Brassai vállalkozását, ha ígérését csakugyan beváltja. Minthogy pedig Br. a cikksorozat folytatását attól teszi függővé, ha cikkére figyelmesekké leszünk és «észrevételek nyilvánulnak reá», — azért, ha más oldalról észrevétel nem is nyilvánul, én legalább megteszem megjegyzéseimet; s ha Brassai azután indittatva érzi magát cikkének folytatására, bizton tudom, hogy nemcsak az én hálámat, hanem az összes magyar philosophálókét is meg fogja nyerni.

Mielőtt azonban a cikk tartalmára térnék, nem mellőzhetem megjegyzés nélkül Br. feltételét, melyhez ígérete beváltását kötötte. Sajátságosan érinti az embert, mikor egy Brassai Sámuel, a hirneves egyetemi tanár és akademikus, a nagyhirű tudós attól való félelmét nyilvánítja, hogy cikkét agyonhallgatják. Brassai bizonyára szebb időket élt, mint milyenek most a Nestor szeme előtt lefolynak: éienk emlékezetében vannak a Hegel rendszere feletti heves viták, melyekben ő is derekasán részt vett az őszinte szókimondás, mely azokat s más akkori tudományos tevékenységünket jellemezte — s ha ezzel szemben a mi sima, száraz, közönyös tudományos életünket tekinti, bizony nem a mi oldalunkon, a fiatalabbakén lesz a dicsőség, nem a miénk a haladás pálmája. Igaza van Brassainak, ha az agyonhallga-

tástól fél; mert a mely korban tudományos akadémiák egész köteteket tudnak elhallgatni, abban nagyon könnyen megesisik az, hogy egy czikk felett napirendre tér a tudós had és agyon hallgatja. Az idealismus lelkesedése, a fellengző szeretetteljes belemélyedés, valamely eszmesorba, a személyt nem tekintő őszinte ítélet — ritkaság, — annál nagyobb kedveltségnek örvend az agyonhallgatás módszere. Bedugjuk fülünket s azt hiszszük, senki sem hallja a kifogásokat, miket vásári munkánkra hangosan kiáltanak; szemet hunyunk s azt hiszszük, senki sem látja a rongyokat, melyekkel silány tudásunkat mindennemű irodalmak zsbivásárán feldiszítettük. A mi kellemetlen, — agyonhallgatjuk; a mi igaz, de fáj, — agyonhallgatjuk; a mi nálunk nagyobb, azelőtt szemet hunyunk; nem látjuk, — nincs! Agyonhallgatjuk.

De Brassainak nem lett volna oka, az agyonhallgatástól tartani. Ha a közönyösség a philosophia terén még nagyobb volna, mint a milyen (ámbar csak bizonyos privilegizált körökben), egy Brassai czikke nyom nélkül el nem tűnhetik. Oly önálló gondolkodásu férfi, milyennek Brassait már csak a «logikájából» mindenki ismeri, nem írhat czikket, mely nyom nélkül eltűnnék és ha a jelenben nem is élvezné Brassai gyümölcsét, mint jó gazda, a jövő számára ültet s az le fogja róni irányában a hála és elismerés köteles adóját.

Annnyival inkább, mivel oly cikksorozatról van szó, mely (hogy az elejére visszatérjek) a magyar philosophia szegénységét egy új rendszerrel akarja gazdagítani! Brassai maga jól tudja, hogy a kiindulási pont, az «alapelű», melyből ő akarja tételeit levezetni, nem új; az öntudat régen oda lőn már állítva minden ismeret alapjának, minden philosophia kiindulójának. Ujabb időben *Reinhold Károly* «az öntudat tételét» találta olyannak, melylyel Kant tiszta ész birálatát meg kellene toldani s kiegészíteni, s Fichte ugyanezen én-re tért vissza, sokkal nagyobb igényekkel lépve fel, mint elődei. De ha régi is a kiindulás, abban igaza van Brassainak, hogy az öntudat mindörökké minden bizonyosságnak (evidentiának; jobban szeretem, mint a «szembeötlőséget»), melyet Brassai használ, mert a szembeötlőség tárgyi vonás, a bizonyosság pedig alanyi állapot s ez az öntudatnál a fő eredeti forrása s e nélkül a bizonyításnak igazi alapja nincsen. Részletezni ezt nem kell e helyen, mert Brassai érti, mit akarok s a tagadásban leledzőket úgy sem térítendő meg, mert bajos valakinek hamarosan «új szemet» csinálni, mint Fichte akarta. Brassai azon lételt, hogy az összes bebizonyítandó igazságok alapja, vagyis az alapigazság

az öntudat ténye, mely szerint «vagyok és tudom, hogy vagyok», — már ezen cikkben is oly meggyőzően vezette le, hogy nehéz ellene küzdeni is, czáfolni pedig lehetetlen.

Semmi kétség tehát benne, hogy a kiindulási pontnak az öntudatnak kell lenni, mely minden bizonyosság felett dönt s a tételeknek «szembeötlőséget» kölcsönöz. Ámde az iránt: miként folynak ebből a philos. igazságok? Brassai tájékoztatást nem nyújt jelen cikkében. S épen azért nem bocsátkozom azon kérdés fejtegetésébe sem: milyen módszerrel lehetne az öntudat alaptényéből az igazságok sorát levezetni? Attól nem félek, hogy Brassai a Hegel útján találna járni s annyira kibélelné azt az ént (vagy létet?), hogy aztán szájából jó hosszú pántlikát huzgálhasson ki. Csak azt sejttem, hogy a tételek, miket *pusztán* az öntudatból hoz le, *formaiak* lesznek; mert az öntudatnak csak *egy* tartalma van: ő maga. Nekünk azért most egyelőre várunk kell, míg megtudjuk: 1., mit tartalmaz Brassai szerint az öntudat és 2., milyen igazságokat kíván vagy vél belőle levezethetni?

Addig is csak két pontra akarok még rátérni. Az egyik a «logika lényege», melyet (168. l.) röviden jelez. Tökéletesen egyezem Brassai-val; csak abban a véleményben nem osztozom, hogy ha már más alapon állunk: minek az aristotelesi syllogismust tanítani, mint ő a logikájában (206. s köv. §.)? Nem elég neki, ha a logika *történelmében* taglalják? Különbösen Brassai logikája jól átgondolt könyv; csak egy baja van — lélektani alapon áll, mástól kölcsönzi evidentiáját.

A múltra való ezen visszapillantás után a jelen cikknek még egy tételét merném jelen alakjában kétségbe vonni; azt t. i., hogy «a logika és a beszéd egyformán a társadalom szüleményei». Valami pia fraus-t sejtek benne. A logika, igaz, a társadalom szüleménye, mint minden tudomány; és a beszéd a társadalom szüleménye, mint minden jelentő kifejezés. Egyéb hasonlóság azonban nincs köztük. Beszélni az ember társaság nélkül nem tud; de gondolkodni, azt a történelem tanúsága szerint a társadalom megalakulta előtt is tudta. A logika ezen értelemben társadalom előtti s ebben igaza van Millnek; mert a logikai okszerű és czélszerű gondolkodás nélkül az ősember elpusztult volna; az ő logikája volt az igazán realis logika. Nyelvre azonban szüksége nem volt, mert nem volt kivel beszélnie.

Ezen kételyem azonban nem vonatkozik Brassai azon állítására, hogy az állítás igazsága kettőt tesz fel: «mondót és hallót». Csak-hogy az öntudat természete mindenkor az volt, hogy ő volt a mondó

és a halló egyben, én mondok és én hallok, — ahhoz pedig nem kell társadalom; ámbár én is azok közé tartozom, kik a legjobb társaságot saját magukban találják. Ez azonban a «társadalomnak» csak képies felfogása. S azért, ha a bizonyítás fel is tesz mondót és hallót, a mint azt felteszi tényleg, mert én hallok azt, a mit én mondok magamnak, — a logika mégis társadalom előtti lehet; mert a társadalom előtt is meg volt az öntudat alapmegválása: én és nem én, mondó és halló irányában.

Bajos egy kezdő cikkhez hozzászólni. Épen azért most befejezem elmélkedésemet, hogy esetleg, vagy a cikksorozat folyamán, Brassai engedelmével, közbe szóljak, vagy türelmesen bevárva a végét, sommásan nyilatkozzam Brassai rendszeres levezetéseiről.

Böhm Károly.